

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРОПАГАНДИ ТУРИЗМУ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

КОВАЛЬЧУК Тетяна Володимирівна
викладач кафедри країнознавства,
Національний університет «Острозька академія»

У статті досліджено форми та методи, які використовували загальнодержавні та місцеві органи влади, туристичні організації і товариства з метою популяризації Волинського воєводства як туристичного регіону у міжвоєнний період.

Ключові слова: Волинське воєводство, туризм, путівник, музей, екскурсія.

Державна влада Польської республіки, до складу якої за умовами Ризького договору 1921 р. у міжвоєнний період увійшли західноукраїнські землі, в тому числі й Західна Волинь (адміністративно – Волинське воєводство), проводила різнобічні заходи для виховання у населення окреслених територій польського патріотизму, насадження твердження про те, що Західна Україна є одвічною складовою частиною Польщі. Для цього використовувались різноманітні засоби. Одним із них був саме туризм. Як наслідок, розвитку туристичного руху, у першу чергу на приєднаних територіях, керівництво Польської республіки приділяло особливу увагу. Для його пропаганди та популяризації використовувались різні форми та методи.

Досліджувана тема є майже невивченою в історичній літературі. Науковий доробок сучасних українських дослідників обмежується публікаціями В. Дмитрука [8], О. Завадської [9] та Н. Кінд-Войтук [10]. Серед польських науковців варто відмітити дослідження С. Османа [21] та М. Кацпрака [16]. Основу джерельної бази даної праці складають матеріали фондів Архіву Нових Актів у Варшаві [11–13], державних архівів Волинської [1–5] та Рівненської [5; 6] областей, а також звіти туристичних товариств та організацій [28–30], путівники по містах Волинського воєводства [14; 15; 18–20; 22; 24; 25] та ін.

Зародження туристичного руху на території Волинського воєводства науковці відносять до початку 20-х рр. ХХ ст., коли при установі «Дирекція публічних робіт» у Луцьку вперше введено посада референта з питань туризму у 1924 р., а через рік при воєводській управі створено воєводську туристичну комісію [8, с. 24].

Керівництво польського уряду спільно з існуючими туристсько-краєзнавчими товариствами і організаціями протягом міжвоєнного періоду намагалось популяризувати туристичний рух, використовуючи для цього різні форми та методи пропаганди. Так як туризм був одним із основних засобів колонізації, полонізації та інтеграції українських земель до складу Польської республіки, то на цих землях його пропаганда та популяризація велась більш активно ніж у інших регіонах Польщі.

Основними формами та методами пропаганди туризму у Волинському воєводстві були: видавництво літератури туристичного характеру (путівників, брошур, буклетів, статей та заміток, альбомів фотографій і т.д.), проведення туристичних виставок та ярмарок, на яких була представлена інформація про Волинь як туристичний регіон, організація різноманітних туристичних акцій з метою збільшення кількості туристів у регіоні («Літо на східних землях», «Дні Полісся», «Свято виноградарства» та ін.), проведення дискусійних клубів, вечорів на туристичну тематику тощо.

Протягом усього міжвоєнного періоду державне керівництво спільно з громадськими туристичними і краєзнавчими товариствами активно займалось видавництвом різноманітної літератури з метою популяризації регіонів Польської республіки серед подорожуючих. Найпопулярнішим видом літератури туристичного характеру були путівники.

Значно активізувалось видавництво путівників після проведення Першого загальнопольського краєзнавчого конгресу, що проходив у Познані 12 – 13 липня 1929 р. Із цією метою постановою даного заходу було створено Центральну редакцію, яка мала займатись координацією видавничої роботи [31, с. 271–272].

Умовно усі путівники можна поділити на три види: загальнопольські, воєводські та путівники по окремих містах досліджуваного регіону.

У другій половині 1930-х рр. вийшов друком 4-х томний путівник Польщею під редакцією С. Ленартовіча. Волинському воєводству був присвячений 2-й том [25], виданий у 1937 р. Варто відмітити, що він написаний на досить високому науковому рівні. Путівник був корисний як для туристів, так і для тих осіб, хто цікавився історією волинського краю. Поряд із основними маршрутами воєводства,

вмішувалась інформація з короткою історією кожної історико-культурної пам'ятки, сакральної споруди тощо.

Першим туристичним путівником Волинським воєводством став «Ілюстрований путівник по Волині» під авторством керівника Департаменту туризму, члена туристичної секції Польського краєзнавчого товариства (далі – ПКТ) М. Орловича [20], виданий у 1929 р. Слід зазначити, що цей путівник видано спільними зусиллями Департаменту туризму Міністерства публічних робіт та Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини. Фінансування провело державне керівництво. До цього часу М. Орлович уже опублікував аналогічні путівники по інших воєводствах Польської республіки – Краківському, Поморському, Віленському, Станіславському та ін.

«Ілюстрований путівник по Волині» вміщував інформацію про історію, географію, туристичну інфраструктуру досліджуваного краю. У ньому також була досить корисна інформація для подорожуючого цим регіоном: які туристичні об'єкти є у тому чи іншому місті, де можна зупинитись на ночівлю та поїсти, розклад руху транспорту (залізничного, автобусного), карта воєводства, а також подані найбільш цікаві та популярні туристичні маршрути Волиню. Окрім того путівник вмістив значну кількість фотографій із краєвидами, архітектурними пам'ятками краю, що було наочним прикладом і мало на меті зацікавити читача для майбутніх відвідин краю [20].

Другим воєводським туристичним путівником став «Путівник по Волині» Я. Гофмана [14] 1938 р. Він був надрукований у межах серії путівників по воєводствах Польщі, що видавав Союз польських туристичних товариств протягом 1935 – 1939 рр. На відміну від попереднього, тут вмішувались загальні дані про Волинь як туристичний регіон, подавалась лише інформація про заклади розміщення та харчування, назви туристичних об'єктів із короткою їх характеристикою по містах воєводства, а також як туди можна було дістатись тощо. Ілюстративного матеріалу, у порівнянні із попереднім виданням, було набагато менше.

Популярністю серед туристів користувалися путівники окремими містами Волині. Найбільш відвідуваними туристами містами були Кременець, Острог, Луцьк, Рівне, Корець. Саме по цих містах у досліджуваний період були видані туристичні путівники.

Перший із них був опублікований у 1932 р. і містив інформацію про Кременець. Написаний колективом редакції часопису «Життя Кременецьке» і носив назву «Малий ілюстрований путівник по Кременцю та околицях» [19]. У 1934 р. видано аналогічного роду працю про Острог [22], 1935 р. – знову про Кременець [24] з точки зору гірськолижного туризму, що було досить актуально, адже Кременець був єдиним осередком розвитку гірськолижного туризму у Волинському воєводстві. У 1936 р. вийшли путівники по Корцю, 1937 р. – Рівному [15].

Окрім путівників в окреслений період для популяризації та пропаганди туризму масово видавались різноманітні брошури та буклети. Найбільш плідно у цій сфері попрацював Департамент туризму Міністерства публічних робіт та Загальний відділ туризму Міністерства комунікації. Зокрема, першим було видано розпорядження, щоб воєводські туристичні комісії спільно з референтами туризму розробили та видали брошури і буклети про місцевість воєводства, туристичні пам'ятки, що знаходились на його території тощо [4, арк. 12–13]. Це мала бути свого роду реклама туристичного характеру.

Такі брошури розроблялися як для Волинського воєводства вцілому, так і по окремих його регіонах. Зокрема, найбільша кількість брошур та буклетів присвячувалась Кременцю та його околицям.

Після створення у 1927 р. Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини, видавництво такого роду туристичної літератури значно активізувалось. Так, лише за один 1937 р. воно видало 20 різновидів листівок, загальною кількістю кілька тисяч екземплярів [30, с. 62–63].

Із метою популяризації Волині як туристичного регіону видавались альбоми фотографій з краєвидами, пейзажами, історико-культурними пам'ятками досліджуваного краю. Однак, слід зазначити, що вони були недоступні широкій громадськості, а в основному із ними можна було ознайомитись лише під час проведення міжнародних туристичних виставок та ярмарків.

З цією ж метою також видавались та розповсюджувались поштові листівки та марки з краєвидами та історико-культурними об'єктами краю.

Наприкінці 1930-х рр. при Студіях туризму Ягеллонського університету почали роботу над створенням туристичного атласу Польської республіки. Зокрема, над частиною атласу, що присвячувалась Волинському воєводству працювали Я. Ягелловичувна та Е. Навратілувна [29, с. 20].

Для популяризації піших екскурсій по Волині видавались різноманітні карти. На початку 20-х рр. ХХ ст., як зазначає М. Орлович, туристичних карт як таких по Волинському воєводстві не існувало. Тому у цей час досить популярними були військові карти, які видавались Військовим географічним інститутом [20, с. 96].

У другій половині 1920-х рр. працівники Міністерства комунікації спільно з воєводською туристичною комісією розробили спеціальні туристичні карти Волинським воєводством. Вони були двох видів. Перший – із масштабом 1: 200 000 або 1: 100 000, призначені суто для піших екскурсій із зазначенням туристичних маршрутів (для порівняння, водії на той час користувались картами із масштабом 1: 400 000). На цих картах було позначено лише одне Волинське воєводство [2, арк. 3]. Однак таких карт було видана обмежену кількість – лише кілька десятків, а тому індивідуальному туристу вони були недоступні.

Другий вид туристичних карт мав масштаб 1: 300 000. На них територія Волині розміщувалась на п'яти частинах карти – «Люблін», «Ковель», «Дубровиця», «Луцьк» та «Острог», а Кременець та його околиці були вміщені на карту Тернопільського воєводства [2, арк. 7].

Повністю територія Волинського воєводства була розміщена також на німецьких туристичних картах «Лемберг» та «Острог» (масштаб 1: 400 000) [20, с. 67].

На початку 30-х рр. ХХ ст. для широких кіл подорожуючих стали доступні спеціальні туристичні карти Кременцем та його околицями, яке видавало ПКТ [21].

Із метою збільшення кількості туристів у регіоні постійно проводились різні туристичні акції. Варто зазначити, що поширення вони набули з середини 30-х рр. ХХ ст. Це пояснюється рядом причин. По-перше, зацікавленістю розвитком туризму державною владою, про що уже було зазначено вище. У цей час польський уряд, а особливо Міністерство комунікації, якому підпорядковувалась польська державна залізниця, запровадило ряд знижок для туристів. Великою заслугою у питаннях надання знижок була діяльність віце-міністра О. Бобковського, адже саме із його ініціативи вони почали надаватись.

По-друге, значний вклад у проведення туристичних акцій внесло Товариство розвитку Східних земель, яке було утворене 1933 р. [16, с. 9]. Власне воно організовувало більшість заходів, спрямованих на розвиток і пропаганду туристичного руху.

По-третє, у окреслене десятиліття, порівняно із попереднім, туристична інфраструктура була розвинена значно краще (були відкриті нові готелі, розвинена система будинків відпочинку, побудовані нові шляхи сполучення тощо), що дало змогу приймати більшу кількість туристів.

Найпопулярнішою туристичною акцією була «Літо на Східних землях», що проводилась Товариством розвитку Східних земель спільно з Міністерством комунікації протягом 1934 – 1939 рр. Перша така акція була проведена у 1934 р. [11, арк. 41].

Акція «Літо на Східних землях» передбачала відпочинок громадян Польщі спочатку у 1934 р. лише на території Поліського, а з 1935 р. ще й Віленського, Тернопільського та Волинського воєводств. Окреслена подія тривала кожного календарного року з 1 червня до 30 вересня. У цей час для учасників акції надавались пільги на проїзд залізничним транспортом у зазначені воєводства Польської республіки. Знижка на проїзд сягала від 45 до 75 % від загальної вартості квитка [28, с. 78].

Варто відмітити той факт, що літній відпочинок на території, де проводилась акція «Літо на Східних землях», був найдешевшим у всій Польщі, а рівень організації відпочинку був досить якісним. Тим більше кожен турист самостійно міг вибрати форми та місце відпочинку. Цей край був багатий як на природно-рекреаційні ресурси (ріки, озера, лікувальні болота), так і на історико-культурні пам'ятки (замки, палаци, релігійні туристичні об'єкти) тощо.

Під час даної туристичної акції розроблялись різноманітні туристичні маршрути. Більшість поїздок організовувались через туристичне бюро «Орбіс», із яким протягом усього свого існування співпрацювало Товариство розвитку Східних земель [11, арк. 24].

Про те, що ця туристична акція користувалась великою популярністю свідчить статистика. Так, у 1934 р. кількість туристів, що взяли у ній участь становила 1 700 осіб [28, с. 121]. У наступні роки, коли територіальні рамки акції розширились, збільшилось і число її учасників. Зокрема, у 1935 р. їх число збільшилось більше ніж у 5 разів і становило 10 000, 1936 р. – 13 126, 1937 р. – 11 734 [26, с. 82].

Однак, наприкінці 1930-х рр. акція «Літо на Східних землях» починає втрачати популярність. Головною причиною стало те, що вона була розрахована на довготривалий термін перебування на території, де проводилася. Туристів починають приваблювати більш короткі туристичні мандрівки [26, с. 223].

Починаючи з 1935 р., щорічно протягом 22 серпня – 30 вересня, Товариством розвитку Східних земель проводилась ще одна акція туристичного спрямування «Дні Полісся». Вона була менш популярною ніж попередня, але теж приваблювала відпочиваючих, особливо молодь. Ця акція передбачала відпочинок на території Полісся (Волинське та Поліське воєводства). У її рамках проводився «Поліський ярмарок», на якому представлялись туристичні ресурси регіону [28, с. 59].

Значною популярністю серед жителів Польщі користувався туристичний захід «Свято виноградарства», який проводився на Волині, Поліссі та Поділлі. Він припадав на час збирання винограду (переважно друга половина вересня) у даній місцевості. Свято супроводжувалося театральними дійствами, виступами аматорських колективів тощо [17, с. 24].

Усього, завдяки вище переліченим туристичним акціям і заходам, південно-східні воєводства Польської республіки відвідала значна кількість туристів. Так, у 1935 р. – 111 000 осіб, 1936 р. – 152 000, 1937 р. – 139 000, 1938 р. – 141 000 [28, с. 112].

До однієї із форм популяризації туристичного руху відносилось проведення туристичних виставок та ярмарків. На них кожне воєводство Польської республіки представляло свій край як туристичний регіон. Для цього створювались альбоми фотографій, виготовлялись різноманітні буклети, брошури, листівки, мова про які йшла вище.

Перша виставка, на якій було представлено Волинське воєводство – Загальнопольська туристично-комунікаційна виставка у Познані, що відбулася 6 липня – 10 серпня 1929 р. [5, арк. 1]. Підготовкою до заходу займалось Волинське краєзнавче товариство і охорони пам'яток старовини під керівництвом воєводської туристичної комісії. Для цього у 1928 р. створили спеціальний організаційний комітет, який очолив керівник зазначеного товариства та референт із питань туризму Ф. Ксенжпольський [1, арк. 8].

Під час підготовки до участі у Загальнопольській туристично-комунікаційній виставці у Познані була зібрана чимала кількість фотографій, виданий уже згадуваний путівник М. Орловича про Волинь. Варто відзначити, що ця подія значно вплинула на збільшення кількості туристів у воєводстві. Адже Волинь як туристичний регіон вперше було представлено на загальнодержавному рівні.

У 1932 р. зусиллями воєводської адміністрації спільно з Волинським краєзнавчим товариством охорони пам'яток старовини було проведено Волинську краєзнавчу виставку у Варшаві [13, арк. 11]. На ній було представлено експозиції з історії, культури, географії краю. Даний захід відвідали представники усіх воєводств Польщі.

Крім того, Волинь як туристичний регіон була представлена на Першій міжнародній промисловій ярмарці у Познані 1929 р. [23, с. 21–22], Міжнародній туристичній виставці у Кракові 1936 р., Загальнопольських туристичних виставках у Варшаві у 1936 і 1938 рр. [16, с. 98, 112].

Починаючи з 1930 р. кожного вересня у Рівному проводились Волинські торги [11, арк. 14]. Це був захід, який сприяв популяризації туризму серед гостей та жителів Волинського воєводства.

Протягом усього періоду про такі події писала преса. Так, лише з 1 травня до 1 грудня 1936 р. у 90 виданнях Польщі опубліковано 595 матеріалів стосовно цієї події [6, арк. 20]. Дуже широко пропагувалися Волинські торги серед жителів сусідніх воєводств. Для цього розповсюджувались листівки, буклети [27, с. 1].

Директором Волинських торгів впродовж усього міжвоєнного періоду був Лукаш Гурніцький [7, арк. 10]. Для їх проведення створили спеціальний комітет. Існував окремий відділ, який займався пропагандою туризму та організацією екскурсій.

Окрім того, кожного року на Волинських торгах діяли туристичні виставки, на яких органи влади, які займалися туризмом, а також туристичні та краєзнавчі товариства представляли різного роду популяризаційну продукцію. Щорічно кількість виставок та глядачів зростала.

Значними були доходи, які отримували організатори такого дійства. Так, V Волинські торги, які проводились у 1934 р., принесли прибуток в розмірі близько 300 000 злотих [7, арк. 17]. Вкладено було – 20 408 020 злотих. На проведення VI торгів у 1935 р. було витрачено 16 024 059 злотих [7, арк. 2], а дохід сягав більше 400 000 злотих [7, арк. 19]. Аналогічна ситуація спостерігалась і на VII Волинських торгах 1937 р. Вклали – 11 087 [7, арк. 2], а отримали – близько 500 000 злотих [7, арк. 19].

Найбільш вдалим у плані туристичної пропаганди виявились VII Волинські торги. Зокрема, про Волинь, як туристичний регіон було представлено понад 500 афіш, а туристичні виставки в рамках проведення торгів, окрім Рівного пройшли у Луцьку [6, арк. 24].

Починаючи із 1934 р. для бажаючих відвідати Волинські торги започатковались знижки на квитки на проїзд залізничним транспортом [7, арк. 18].

Досить дієвим у галузі пропаганди туризму було проведення різноманітних дискусійних клубів, вечорів на туристичну тематику. Про результативність таких заходів свідчать конкретні приклади. Зокрема, після проведення подібних акцій у Кременці та Вишнівці на теми «Найближчі завдання пропаганди туризму у Кременці та Вишнівці», «Вишнівець: вчора і сьогодні», «Гірськолижний туризм на Кременеччині» [12, арк. 54], зафіксовано збільшення кількості екскурсій у зазначених містах. Зокрема, 1934 р. відвідало на 500 осіб більше ніж у попередньому. Зафіксовано тут навіть одну екскурсію поляків із Чехословаччини [12, арк. 55].

Ще однією формою туристичної пропаганди була діяльність музейних закладів Волині. Після встановлення своєї адміністрації польська влада одразу ж почала займатись питанням створення та відкриття регіональних музеїв. Робилося це, в першу чергу, із метою поширення польської культури та історії серед місцевого населення. Протягом досліджуваного періоду музеї були відкриті у Луцьку, Кременці, Острозі, Дубно, Рівному, Володимирі, Сарнах, Любомлі, Здолбунові, Горохові та Ковелі [9, с. 30; 10, с. 140].

Як бачимо, керівництво польського уряду спільно із туристсько-краєзнавчими товариствами і організаціями протягом досліджуваного періоду намагалось популяризувати туристичний рух, використовуючи для цього різні форми та методи пропаганди. Основними формами та методами пропаганди туризму у Волинському воєводстві були: видавництво літератури туристичного характеру, карт туристичних маршрутів, проведення туристичних виставок та ярмарок, на яких була представлена інформація про Волинь як туристичний регіон, проведення дискусійних клубів, вечорів на туристичну тематику, організація різноманітних туристичних акцій тощо. Найбільш популярними серед них була туристична акція «Літо на Східних землях», яка була організована Товариством розвитку Східних земель за сприяння Міністерства комунікації. Під час акції відпочиваючим надавались знижки на проїзд залізницею від 45 до 70 %. Відпочинок на досліджуваній території у 30-х рр. XX ст. був одним із найдешевших у Польщі, а за рівнем якості не поступався іншим регіонам республіки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Волинської області (ДАВО), ф. 46 Волинське воєводське управління, м. Луцьк Волинського воєводства, оп. 1, спр. 3331. Накази і розпорядження міністерства внутрішніх справ і волинського воєводи про краєзнавчу виставку у Познані, 96 арк.
2. ДАВО, ф. 46, оп. 1, спр. 629. Наказ Волинського воєводського управління про виготовлення карт повітів в масштабі 1: 300 000 для відділу державної безпеки, 17 арк.
3. ДАВО, ф. 46, оп. 1, спр. 2393. Розпорядження, циркуляри і програми воєводського управління про будівництво доріг на Волині, 33 арк.
4. ДАВО, ф. 46, оп. 1, спр. 2405. Протоколи засідання туристичної комісії та переписка з повітовими відділами і іншими установами по обліку місцевості, придатної для туристів, 74 арк.
5. ДАВО, ф. 158 Луцький магістрат Волинського воєводства, оп. 1, Спр. 376. Директивні накази Міністерства внутрішніх справ по організації туристичної екскурсії на виставку в Познань та переписка з воєводським комітетом про кількість бажаючих прийняти участь в екскурсії, 23 арк.
6. Державний архів Рівненської області (ДАРО), ф. 31 Магістрат м. Рівного (1919 – 1939), оп. 1, спр. 1742. Протоколи засідань організаційного комітету Волинських торгів, 30 арк.
7. ДАРО, ф. 31, оп. 1, спр. 3275. Матеріали про VII і IX Волинські торги (департамент директора, огляд преси, привітання і т.д.), 76 арк.
8. Дмитрук В. Зародження туристичного руху на Волині [Текст] / В. Дмитрук. // Минуле та сучасне Волині та Полісся: Ковель та ковельчани в історії України та Волині. Матеріали XII Всеукраїнської науково-історичної конференції, присвяченої 12-й річниці Незалежності України та 485-й річниці надання Ковелю Магдебурзького права. – Луцьк: [б.н.в.], 2003. – С. 24–25.
9. Завадська О. Діяльність музеїв на території Волинського воєводства в 1918–1939 рр. [Текст] / О. Завадська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». – Випуск 6. – Острог: [б.н.в.], 2006. – С. 26–31.
10. Кінд-Войтюк Н. Історія Волинського музею (1929 – 1939) [Текст] / Н. Кінд-Войтюк. // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2008. – Вип. 1. – С. 138–143.
11. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), zespół 88/16 Zbiór zespołów szczytkowzch. Towarzystwo Rozwoju Ziemi Wschodnich, sygn. 66. Biuletyny Towarzystwa Rozwoju Ziemi Wschodnich, 62 s.
12. AAN, zespół 1181 Urząd wojewódzki w Łucku 1920 – 1939, sygn. 24. Sprawozdanie kwartalnie z życia polskich związków i stowarzyszeń za I – IV kw. 1934 r., 32 s.
13. AAN, zespół 1181, sygn. 30. Sprawozdanie kwartalnie z życia polskich związków i stowarzyszeń za I – IV kw. 1935 r., i I – III kw. 1936 r., 63 s.
14. Hoffman J. Przewodnik po Wołyniu [Текст] / J. Hoffman. – Warszawa: Związek polskich towarzystw turystycznych, 1938. – 67 s.
15. Ilustrowany przewodnik po Równem [Текст] [pod. red. I.Górnickiego]. – Równe: Druk samorządowa, 1937. – 36 s.
16. Kasprzak, M. Towarzystwo Rozwoju Ziemi Wschodnich, 1933 – 1939 [Текст] / M. Kasprzak. – Łódź: Wydawnictwo Naukowe «Ibidem», 2005. – 158 s.
17. Kalendarz Ziemi Wschodnich na rok 1936. – Warszawa: Wydawnictwo zarządu głównego T. R. Ziemi W., 1935. – 400 s.
18. Krzemieniec [Текст] – Wilno: Grafika, [b.r.w]. – 34 s.
19. Mały ilustrowany przewodnik po Krzemieniu i okolicy: Praca zbiorowa [Текст] – Krzemieniec: Nakł. Miesięcznika «Życie Krzemienieckie», 1932. – 103 s.
20. Orłowicz, M. Ilustrowany przewodnik po Wołyniu [Текст] / M. Orłowicz. – Łuck: Nakł. Wołyńskiego towarzystwa krajoznawczego i Opieki nad zabytkami przeszłości, 1929. – 380 s.
21. Osman, S. Krzemieniec na kartach historii Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego / S. Osman. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://khit.pttk.pl/teksty/krzemieniec_na_kartach.pdf.

22. Ostróg. Ilustrowany przewodnik krajoznawczy [Текст] – Ostróg: Nakł. Dyrektora Gimnazjum Państwowego im. M. Konopnickej w Ostrogu, 1934. – 49 s.
23. Pierwszy Ogólnopolski Kongres Krajoznawczy w Poznaniu, 12 i 13 lipca 1929 roku. – Warszawa: Polskie Towarzystwo Krajoznawcze. Touring Klub, 1929. – 40 s.
24. Przewodnik narciarza po Krzemieniu i okolicy [Текст] – Krzemieniec: [b.n.w.], 1935. – 119 s.
25. Przewodnik po Polsce w 4 tomach: Polska Południowo-Wschodnia [Текст] [pod. red. S.Lenartowicz]. – Warszawa: [b.n.w.], 1937. – T.2. – 540 s.
26. Rocznik Ziem Wschodnich. / pod. red. E. Ruhlego. – Warszawa: Wydawnictwo zarządu głównego Towarzystwa Rozwoju Ziem Wschodnich, 1938. – 265 s.
27. Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 17 marca 1938 r. o przyznaniu ulg w sprawie ochrony wynalazków, wzorów i znaków towarowych XVII Międzynarodowym Targom w Poznaniu, X Targom Katowickim, Targom Meblowym w Nowem, Targom Gdyńskim, XVIII Międzynarodowym Targom Wschodnim organizowanym przez Izbę Przemysłowo-Handlową we Lwowie, Targom Pałuckim w Żninie i Targom Wołyńskim w Równem. // Dziennik Ustaw. – 1938. – Nr. 23.– Poz. 204. – 1 s.
28. Sprawozdanie Towarzystwa Rozwoju Ziem Wschodnich. – Warszawa: [b.m.w], 1938. – 156 s.
29. Sprawozdanie z działalności Studium Turyzmu Uniwersytetu Jagiellońskiego za okres 1. V. 1936 – 30. IX. 1937. – Kraków: [b.n.w.], 1937. – 32 s.
30. Sprawozdanie z działalności Zarządu Okregu Wołyńskiego PTK w Lucku za rok 1938. // Ziemia Wołyńska. – 1939. – № 4. – S.62–63.
31. Uchwały pierwszego ogólnopolskiego kongresu krajoznawczego w Poznaniu // Ziemia. –1929.–№15–16.–S.271–273.

Ковальчук Т. В. Формы и методы пропаганды туризма в Волинском воеводстве в междувоенный период / Национальный университет «Острозкая академия»

В статье исследованы формы и методы, которые использовали общегосударственные и местные органы власти, туристические организации и общества с целью популяризации Волинского воеводства как туристического региона в междувоенный период.

Ключевые слова: Волинское воеводство, туризм, путеводитель, музей, экскурсия.

Kovalchuk T. Forms and methods of propaganda of tourism are in Wołyń Voivodeship in the interbellum / National University of Ostroh Academy

Forms and methods, that used national and local government bodies, tourist organizations and societies with the aim of popularization of the Wołyń Voivodeship as a tourist region in the interbellum, are investigational in the article.

Key words: Wołyń Voivodeship, tourism, travel guide, museum, excursion.